

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ СУДИ ПЛЕНУМИНИНГ
ҚАРОРИ**

№ 19

1999 йил 24 сентябрь

Тошкент шаҳри

Порахўрлик ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида

(Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2002 йил 14 июндаги 10-сонли ва 2022 йил 14 майдаги 9-сонли қарорларига асосан киритилган ўзгартириш ва қўшимчалар билан)

Пленум, Тошкент шаҳар суди ва Тошкент вилоят суди раисларининг порахўрлик тўғрисидаги ишларни кўриш бўйича ахборотларини эшитиб ва суд амалиётини муҳокама қилиб ушбу тоифадаги ишлар асосан тўғри ва қонунга қатъи риоя қилинган ҳолда ҳал этилаётганини таъкидлайди. Шунинг билан бирга порахўрлик тўғрисидаги ишларни кўришда хато ва камчиликлар борлигини қайд этади.

Порахўрлик тўғрисидаги ишларни кўришда қонунларни тўғри ва бир хилда қўллаш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Пленуми

Қ А Р О Р Қ И Л А Д И :

1. Тушунтирилсинки, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси (бундан буён матнда ЖК деб юритилади) 210-моддасининг субъекти давлат органи, давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари мансабдор шахси ҳисобланади.

(Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2022 йил 14 майдаги 9-сонли қарори таҳририда)

Пора берувчининг манфаати учун тегишли ҳаракатларни бажариш ваколатига эга бўлмасда, лекин ўзининг эгаллаб турган лавозими мавқеига кўра пора учун ушбу ҳаракатлар бошқа мансабдор шахс томонидан бажарилиши учун чора кўриш мумкин бўлган мансабдор шахслар ҳам ушбу жиноятнинг субъекти деб топилиши лозим.

2. Пул, қимматбаҳо қоғозлар, моддий бойликлар, шунингдек, пора оладиганга қайтармаслик шарти билан, лекин мулкий моҳиятга молик бўлган

(масалан, таъмирлаш, қурилиш, қайта тиклаш ишларини бажариш ва бошқалар) хизматлар пора предмети бўлиши мумкин.

3. Суд мансабдор шахс томонидан пора берувчининг манфаати учун қайси ҳаракатларни бажариш ёки бажармаслик эвазига пора олинганлигини аниқлаши ва ҳукмда кўрсатиши лозим. Бу ўринда порахўрлик учун жавобгарлик, пора ҳаракат содир қилингандан олдин ёки кейин берилишига боғлиқ бўлмасдан, пора олдиндан келишилганлиги, пора олувчининг манфаати учун бирон-бир ҳаракат бажарилган бўлишидан қатъи назар келиб чиқишини назарда тутиш лозим.

Мансабдор шахснинг ўз кўли ёки назорати остидаги шахслардан уларни хизмат юзасидан ҳимоялаш ёки қўллаб туриш, ваколати доирасига кирувчи масалаларни ушбу шахслар манфаатларини кўзлаган ҳолда ҳал қилганлиги учун улардан пул маблағлари ёки бошқача бойликлар олишини пора олиш деб баҳолаш лозим.

Бойликлар ёки хизматларни олиш шартлари олдиндан махсус келишилмаган бўлсада, лекин жиноят иштирокчилари пора, пора берувчининг манфаатларини кўзлаб берилаётганлигини англаган ҳолларда ҳам мансабдор шахсларнинг ҳаракатлари пора бериш ва олиш деб тан олиними керак.

4. Пора бериш ва олиш учун жавобгарлик ўзганинг мулкани талон-торож, мансаб сохтакорлиги, ҳужжатларни сохталаштириш ва шу каби бошқа жиноятлар билан бир вақтда жиноятлар мажмуи учун жиноий жавобгарликка тортишни мустасно қилмайди.

5. Агар тасаввур қилинган пора мансабдор шахс томонидан олинмаган ёки олишдан бош тортилган бўлса, пора беришга ҳаракат қилган шахснинг ҳаракатини пора бериш учун суиқасд қилиш каби тавсифлаш лозим бўлади. Аммо пора бериш ва олиш нафақат мансабдор шахснинг ўзи уни олганида, балки унинг ихтиёри ёки унинг топшириғи бўйича уни бошқа шахслар қабул қилганида ҳам тугалланган жиноят ҳисобланади.

6. Бошқа шахсга пора бериш йўли билан исталган ҳаракат ёки ҳаракатсизликка эришишни таклиф қилган шахс пора берувчи тариқасида жавобгар бўлади, пора учун келишилган ҳаракатни бажаришга келишган ва порани топширган шахс эса пора беришда иштирокчи тариқасида жавобгар бўлиши лозим. Агарда у таклифнинг моҳиятини билган ҳолда порани фақатгина тақдим этса, унинг ҳаракати порахўрликда воситачилик тариқасида тавсифланиши керак.

7. Пора олувчининг ёки берувчининг топшириғига кўра ҳаракат қилиб пора буюмини бевосита берувчи шахс воситачи бўлишини эътиборга олган ҳолда судлар пора олиш-беришда воситачилик қилишни пора олиш ва беришдан фарқлашлари зарур.

Бу ўринда ЖКнинг 212-моддаси бўйича воситачининг ҳаракатини тавсифлашда унинг пора олувчи ёки берувчидан ўз хизмати эвазига мукофот олган-олмаганлигининг аҳамияти йўқ.

Порани бериш ёки олишни ташкиллаштирувчи, бунга йўналтирилган турли хил фаолият юритувчи ёки бўлмаса пора бериш ёки олишда ёрдамчи

бўлган ва бир вақтнинг ўзида воситачилик ҳаракатларини бажарган шахс пора бериш ёки олишда иштирокчиликда жавобгар бўлади. Бу ўринда иштирокчининг ҳаракатини тавсифлаш масаласи у кимнинг манфаатини, ким томонидан ва кимнинг пора берувчинингми ёки олувчининг ташаббуси билан ҳаракат қилганидан келиб чиқиб, унинг қасди нимага қаратилганлигини ҳисобга олган ҳолда ҳал қилиш лозим бўлади. Бундай ҳолларда ЖКнинг 212-моддаси билан қайта тавсифлаш талаб қилинмайди.

8. Пора олиш, пора бериш ёки пора олиш-беришда воситачилик қилишни такрорийлик белгисига кўра тавсифлаш ушбу жиноятнинг ўзини икки маротабадан кам бўлмаган миқдорда содир этилишини ва улардан ҳеч бири учун шахснинг судланмаганлигини ҳамда жиноий жавобгарликка тортишнинг муддати ўтиб кетмаганлигини тақозо этади.

Мансабдор шахснинг бир вақтнинг ўзида бир неча шахсдан пораларни олиши, башарти пора берувчиларнинг ҳар бири учун алоҳида қилмиш содир этилса, такрорий пора олиш деб тавсифланиши лозим.

9. Жиноятни содир этишда аввалдан, яъни жиноят бошлангунча келишиб олган икки ёки ундан ортиқ мансабдор шахс иштирок этган бўлса, пора олиш бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан олдиндан тил бириктирган ҳолда содир этилган ҳисобланади. Жиноят мансабдор шахслардан лоақал бири пора олган пайтдан эътиборан тугалланган деб ҳисобланади. Бунда пора олувчи шахснинг пора олишда бир неча мансабдор шахслар иштирок этаётганлигини тан олган-олмаганлигининг аҳамияти йўқ.

Бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан аввалдан тил бириктириб пора олинганда поранинг миқдори олинган бойликлар ёки мулкий манфаатнинг умумий қиймати билан белгиланади, асосиз равишда олинган нарсаларни давлат фойдасига ундиришда эса, ҳар бир мансабдор шахс олган мулкий фойданинг пул миқдоридан келиб чиқиш керак.

Бошқа мансабдор шахс билан аввалдан келишмаган ҳолда пора олиб, кейин поранинг бир қисмини унга берган мансабдор шахс, порани олганлиги учун ҳам, берганлиги учун ҳам, яъни жиноятлар мажмуи учун жавобгар бўлади.

10. Жиноятни тавсифлаш пора миқдorigа боғлиқлигини эътиборга олган ҳолда, ҳар қандай пора предметининг қиймати товарларнинг нархи, хизматларнинг ҳақи ёки тарифи асосида, улар бўлмаганда экспертлар ҳулосаси асосида аниқланади.

Агарда кўп ёки жуда кўп миқдорда ноқонуний тақдирлаш бўлиб-бўлиб олинган бўлса ва бу ҳаракатлар ягона давомли жиноятнинг бир қисми бўлса, содир этилган ҳаракатлар тегишлича кўп ёки жуда кўп миқдорда пора олиш деб баҳоланиши лозим.

11. Тамагирлик - мансабдор шахс томонидан фуқаронинг қонуний манфаатларига зарар етказадиган хизматига доир ҳаракатларни содир этиш таҳдиди остида пора талаб қилиш ёки фуқарони унинг қонуний манфаатларига зарар келтирадиган оқибатларнинг олдини олиш учун пора беришга мажбур этадиган шароитга қасддан тушириш демакдир. Шунинг учун мансабдор шахс томонидан масалан, камомадни кўрсатмаслик, ўқув

юртларига тартиб-қоидаларни бузган ҳолда қабул қилиш, жиноят ишини ноқонуний тугатиш ва бошқа ҳолларда пора талаб қилиш ҳаракатларида товламачилик аломатлари мавжуд бўлмайди.

(12-банд Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2022 йил 14 майдаги 9-сонли қарори асосида чиқариб ташланган)

13. Жиноят кодексининг 210, 211, 212-моддалари 1,2 ва 3-қисмларида кўзда тутилган белгиларга тушувчи жиноятни ЖКнинг 33-моддасида кўрсатилган қоидаларга асосан шу моддаларнинг 3-қисми билан тавсифлаш керак. Бу ҳолда ҳукмнинг тавсиф қисмида қилмишнинг барча тавсифлаш белгилари ва маҳкумнинг содир этганликда айбдор деб топилган барча ҳаракатлари кўрсатилиши зарур.

14. Жиноятнинг ижтимоий хавфлилигини билдирувчи (тамагирлик, поранинг кўп ёки жуда кўп миқдори) тавсифлаш белгилари жиноят иштирокчиларининг ҳам айбига, агарда бу ҳолатлар уларнинг қасди билан қамраб олинган бўлса, қўйилиши лозим.

(Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2022 йил 14 майдаги 9-сонли қарори таҳририда)

Шунинг билан бирга жиноят иштирокчиларининг ҳаракатларини тавсифлашда жиноятнинг бошқа иштирокчиларини таърифловчи (бир неча бор пора олиш, бериш, пора олиш-беришда воситачилик қилиш, порахўрлик учун судланганлик каби) ҳолатлар инobatга олинмаслиги керак.

15. Агар айбдор пора берувчидан мансабдор шахсга бериш учун деб пора тариқасида пул ёки бошқа бойликларни олганида ва бундай қилмишни хоҳламасдан, уларни ўзлаштириб юборганда, қилмиш фирибгарлик деб тавсифланиши лозим. Бойликларни қўлга киритиш мақсадида пора берувчи улар томонидан пора беришга оғдирилган тақдирда айбдорнинг ҳаракатлари фирибгарликдан ташқари пора беришга қизиқтирувчи тариқасида қўшимча тавсифланиши керак. Пора берувчининг ҳаракати бундай ҳолларда пора беришга суиқасд деб тавсифланиши лозим бўлади. Бу ўринда пора берилиши мўлжалланган муайян мансабдор шахс айтилган-айтилмаганлигининг аҳамияти бўлмайди.

16. Пора берувчиларни порада товламачилик ёки пора берганлик тўғрисида ўттиз сутка мобайнида ихтиёрий ариза бериш асосларига кўра жиноий жавобгарликдан озод этиш бу шахсларнинг ҳаракатларида жиноят таркиби йўқлигини билдирмайди (ЖКнинг 211, 212-моддаларига изоҳ). Шу сабабли улар жабрланувчи деб топилмайди ва пора тариқасида берилган бойликларни қайтариб олишни талаб қилишга ҳақли эмаслар.

(Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2022 йил 14 майдаги 9-сонли қарори таҳририда)

Пора берганлик тўғрисида ихтиёрий равишда хабар берганлик бир вақтнинг ўзида мансабдор шахс томонидан пора олингани ҳақида ҳам хабар ҳисобланади, шу сабабли судлар ЖКнинг 237-моддасига биноан ёлғон хабар берганлик учун жавобгарлик тўғрисида аризага тушунтирилган-тушунтирилмаганлигига эътибор беришлари зарур. Агар ёлғон ариза

берганлик ҳолати аниқланса, суд аризачини қонуний жавобгарликка тортиш чорасини кўриши керак.

17. Агар жабрланувчи пора талаб қилинганлиги ҳақида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга мурожаат қилган бўлиб, тезкор тадбир давомида жабрланувчининг мулкидан пора предмети тариқасида фойдаланилган бўлса, ушбу мулк Жиноят-процессуал кодекси 211-моддасининг 4-бандига асосан жабрланувчига қайтарилиши лозим, бошқа ҳолатларда пора предмети суд ҳукми билан давлат эгалигига ўтказилади.

18. Порахўрлик тўғрисидаги ишларни кўраётганда судлар жазо тайинлашда алоҳида ёндашиш тўғрисидаги қонун талабига қаттиқ риоя қилишлари лозим, токи пора олиш, пора бериш, пора олиш-беришда воситачилик қилишда айбдорларга асоссиз равишда енгил ёки бўлмаса қилмишига мос бўлмаган оғир жазо тайинлашга йўл қўйилмасин.

(18-банд иккинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2002 йил 14 июндаги 10-сонли қарорига асосан чиқарилган)

19. Порахўрлик ҳақидаги ишларни кўраётганда судлар ушбу жиноятларнинг содир этилишига кўмаклашувчи сабаб ва шарт-шароитларни аниқлашга ва уларни хусусий ажрим чиқариш йўли билан тегишли ташкилотларнинг тегишли раҳбарларидан бартараф қилишни талаб қилишга мажбурдирлар. Бу ўринда сансоларлик, бюрократлик, ошна-оғайничилик, мансабдор шахслар томонидан ўз ҳуқуқларини бошқа шахсларга назоратсиз бериб қўйиш ҳолларига алоҳида эътибор қаратиш лозим, ҳуқуқни ҳимоя қилувчи органларнинг порахўрлик ҳақидаги хабарларга нисбатан ҳаракатсизлиги ёки фуқароларнинг қонуний ҳуқуқ ва хоҳиш-истакларининг бузилиши ҳолларига муносабат билдирилиши керак.

Судлар порахўрлик тўғрисидаги ишлар бўйича суд амалиётини мунтазам умумлаштириб боришлари, ушбу тоифадаги ишларни кўришда йўл қўйилаётган хатоларни ўз вақтида аниқлашлари ва бартараф этишлари лозим.

20. Ушбу қарорнинг қабул қилиниши сабабли «Порахўрлик ҳақидаги ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1979 йил 30 августдаги 1-сон қарори, 1983 йил 12 декабрдаги 8-сон Пленум қарори билан киритилган ўзгаришлар билан ўз кучини йўқотган деб топилсин.

Ўзбекистон Республикаси
Олий суди раиси

Пленум котиби,
Ўзбекистон Республикаси
Олий суди судьяси

У.Қ.Мингбоев

А.А.Мухаммадиев